

MARIA: POBRESA, ACOLLIMENT, SERVEI

JOSEP TORNÉ I CUBELLS

A manera de preàmbul val la pena recordar que en proposar-me com a tema del recés la Mare de Déu, la persona encarregada de fer-ho va afegir-hi que unes noies més joves havien demanat que fos una Maria “sense sucre”. Vaig somriure i em penso que s’entén prou què volien dir, sens dubte es referien al desig d’una presentació alliberada del tou sentimentalisme marià, que a base d’idealitzacions hiperbòliques acaba perdent de vista la veritable realitat de la persona venerada. I no es pot dir pas que els catòlics no hàgim caigut mai en aquest defecte, sobretot des de l’Edat Mitjana fins al Concili Vaticà II. (Justament l’exhortació apostòlica *Marialis cultus* del papa Pau VI fou una reeixida proposta de tornar a situar correctament el culte i la pietat marians.)

Aquesta meditació voldria oferir una aproximació molt elemental a l’esperit de la Mare de Déu, cenyida a les dades bíbliques. Naturalment es parteix d’una acceptació cordial del dogmes marians de l’Església Catòlica: la concepció immaculada, el naixement virginal, la maternitat divina, l’assumpció al cel. Però no es vol (ni es podria) oferir cap especulació teològica original ni tampoc no es tracta de mostrar la incidència de la doctrina mariològica en la cristologia, l’antropologia teològica o l’elesiologia. La perspectiva adoptada va d’acord amb la invocació “*Speculum iustitiae*” de la lletania, busca senzillament fer veure com Maria reflecteix amb esplèndida bellesa alguns trets fonamentals de la vida cristiana, perquè no fou tan sols la Mare del Messies, sinó sobretot creient i deixeble exemplar, vinculada amb Jesús per la fe.

De fet, la meditació que segueix, gairebé es limita a comentar les parau-

les del papa PAU VI a la *Marialis cultus*, 53:

La santedat exemplar de la Verge mou els fidels a alçar els ulls vers Maria, que brilla com a model de virtut per a tota la comunitat dels elegits. I són virtuts sòlides, evangèliques: la fe i la dòcil acceptació de la Paraula de Déu; l'obediència generosa, la humilitat sincera; la caritat sol·lícita; la saviesa reflexiva; l'autèntica pietat, que la mou a complir el seu deure religiós, a expressar la seva acció de gràcies pels béns rebuts, a fer ofrenes al Temple i a prendre part en la pregària de la comunitat apostòlica; la fortalesa en l'exili i en el dolor; la pobresa portada amb dignitat i confiança en el Senyor; l'atenta cura del seu Fill des de la humilitat del bressol fins a la ignomínia de la Creu; la delicadesa en el servei; la puresa virginal i el fort i cast amor sponsal.

D'aquestes virtuts de la Mare se n'enriqueixen els fills, que amb tenacitat contemplen els seus exemples per imitar-los en la pròpia vida.

Pobresa, humilitat, petitesa

No costa gaire trobar als evangelis indicis de la baixa condició econòmica i social de Josep i Maria: a Betlem no hi havia lloc per a ells a l'hostal i van haver d'aixoplugar-se en un estable; quan presentaren el seu primogènit al temple només podien oferir dues tórtoraes, l'ofrena dels més pobres; l'ofici del pare era el de fuster en un poblet. Malgrat les riques corones i els sumpuosos mantells amb què representem Maria, tot ens duu a pensar en una dona de modestíssima posició, que malgrat el llinatge davídic de Josep pertanyia a la nombrosa classe treballadora i rural en un món dominat pels poderosos rics de les ciutats. Els estudis socioeconòmics de la tercera recerca històrica sobre Jesús ho han posat en evidència amb escreix.

Llegint, però, amb més profunditat més endins de la seva pertinença a la classe baixa podem reconèixer que Josep i Maria formaven part de "la resta d'Israel", comptaven entre "els pobres que Déu estima" (A. Gelin), és a dir eren membres d'aquell poble humil a qui s'adreçaven les millors promeses messiàniques de l'Antic Testament: *Així parla l'Excels i Sublim, que habita per sempre i sant és el seu nom: Jo habito altura i santedat i sóc amb l'abatut i humil d'esperit, per revifar l'esperit dels humils, per revifar el cor dels abatuts* (Is 57: 15). Són aquells per qui Déu sent predilecció des de sempre (Ex 22: 20-26; Lv 19: 9-10; Dt 24: 10-22), els mateixos que s'expressen en els salms. Diversos noms els caracteritzen

en hebreu: *'anawim* o pobres i humils, *'aniyyim* o oprimits, *dal-lîm* o febles i petits, *'ebyônîm* o indigents. En aparença són gent insignificant i amb tot conserven l'essència de la fe d'Israel, volen complir la voluntat de Déu i esperen el Messies promès, que també serà ell mateix pobre i humil. A ells s'adreçava Sofonies:

*Busqueu el Senyor **vosaltres tots els humils de la terra**, que compliu els seus preceptes, busqueu la justícia, busqueu la humilitat ... Deixaré enmig teu **un poble humil i senzill**, que confiarà en el nom del Senyor. **La resta d'Israel** no farà iniquitats, no dirà mentides ni es*

trobarà engany a la seva boca, pasturaran i reposaran sense que ningú els espanti (Sof 2: 3; 3: 11-13).

L'Evangeli de la Infància segons sant Lluc, que conté 12 dels 19 esments directes del nom de Maria que es troben en tot el Nou Testament, en els seus dos capítols assenyala inequívocament l'adhesió de Maria a l'espiritualitat dels pobres de la *lahveh*. En l'episodi de la Visitació a santa Elisabet posa el càntic del *Magnificat* en boca de la Mare de Déu. És un text diàfan: "**Ha mirat la petitesa** de la seva serventa... dispersa els homes de cor altiu, derroca els poderosos del soli i **exalça els humils; omple de béns**

els pobres i els rics se'n tornen sense res." (Lc 1: 48.51-53). Ella, doncs, s'identifica amb aquells petits, pobres i humils en qui el braç poderós de Déu ha d'obrar meravelles. Notem aquí que tant l'esterilitat d'Anna, la mare de Samuel, que és la inspiradora llunyana del càntic (1 Sam 2: 1-10), com la de la seva cosina Elisabet, aclareixen el sentit genuïnament bíblic de la virginitat, que no és d'antuvi puresa enveiable sinó carència humil, una "pobresa" que és la millor predisposició per a la receptivitat. Així per exemple parlar de la "glòria de la virginitat", com fan tants textos marians, seria ben lluny de la mentalitat de la filla del jutge Jeftè, que es planyia d'haver de morir essent encara verge, perquè ho sentia com un dèficit per a la seva plena realització (Jt 11: 37-38).

L'evangelista Lluc sempre remarca amb força com l'acció de Jesús proclama la predilecció de Déu pels pobres i marginats. Ell presenta el discret i miserios naixement del Messies com un esdeveniment, que va passar del tot ignorat pels qui comptaven socialment i religiosament, i en canvi va situar al seu entorn tota una sèrie de figures representatives d'aquella petita "resta d'Israel" que estava oberta al Misteri. Així veiem passar Elisabet, la parenta estèril, els pastors que dormien al ras, els ancians Simeó i Anna,... (concretament de Simeó es diu que *"era just i piadós i esperava la consolació d'Israel"* Lc 2: 25). Tot de figures insignificants en la gran Història, que són, no obstant, els grans protagonistes de la Història de Salvació. Naturalment Josep i Maria figuren al cap d'aquest petit grup dels pobres de la llei, que van acollir el Redemptor, desconegut per al món (Jo 1: 10-11).

Acolliment, escolta, disponibilitat

Si insignificança, pobresa, humilitat... són la millor disposició per a l'atenció i la receptivitat, això ho reflecteix magistralment el relat evangèlic de l'Anunciació (Lc 1: 26-38). El tercer evangelista en transmetre l'íntim diàleg entre Maria i Gabriel ens fa notar delicadament l'ànim d'ella: torbació, reflexió, interrogació, obediència. Òbviament la Mare de Déu escolta (i respon) amb implicació total, ben lluny de la negligència, del prejudici, de l'enduriment, de la frivolitat.

De fet en la religió bíblica el "primer servei" és escoltar (Dietrich Bonhoefer). La revelació a Moisès a l'Horeb (Ex 3) va començar en el fet de veure i ell es va atansar a mirar la flama de

l'esbarzer que cremava sense consumir-se, però de seguida i principalment intervingué la Paraula ("Moisés! Moisés!") que el cridava i demanava ser escoltada. No és estrany, doncs, que al Deuteronomi hi tingui un paper cabdal escoltar ("**No vau veure cap figura el dia que el Senyor us va parlar a l'Horeb**" 4: 15). Especialment important és l'imperatiu "Escolta!" (Dt 4: 1; 5: 1; 6: 4; 12: 28; 27: 9. cf. Mc 12: 29); i s'ha de notar també que la benedicció o la maledicció depenen allí de "Si escoltes... si no escoltes..." (Dt 28-30). Però és en els profetes i especialment en Jeremies (158 vegades), on l'audició de la Paraula arriba a considerar-se el nucli autèntic de la religió d'Israel. Això vaig manar: **Escolteu la meva veu i jo seré el vostre Déu i vosaltres sereu el meu poble; seguireu els camins que jo us manaré i us aniran bé les coses. Però ells no van escoltar ni van parar l'orella...** (Jer 7: 23-24). **Pareu l'orella i escolteu, no sigueu altius, que ha parlat el Senyor** (13: 15).

Per tant, segons el paradigma conegut pels relats profètics de vocació la noia verge acull la **visita** de l'àngel conscient de la seva transcendència (teofania), escolta la seva **salutació**, i ho fa amb reverència i deliberació interior, davant la **missió** encomanada (*concebràs ... donaràs a llum*).

Ella pregunta no tant per desconfiança com per orientar-se, rep la **garantia** de l'assistència divina (*l'Esperit Sant davallarà ... el poder de l'Altíssim et cobrirà*) i li és donat un **senyal** (*Elisabet ha concebut un fill en la seva velle-sa*), finalment, **respon** lliurant-se a la Paraula, que li ha estat adreçada, amb total disponibilitat, acceptant sense

cap reserva aquell trasbals imprevist i imprevisible en la seva vida, sacrificant de grat els seus propis projectes i expectatives.

Són les actituds de la perfecta oient de la Paraula (atenció, respecte, reflexió, disponibilitat), que marcaran per sempre el diàleg de Maria amb Déu, un col·loqui en què el Fill-Paraula hi té un paper axial, tal com es va mostrant durant la creixença de l'Infant, que és per a ella escola de contemplació i d'escolta: *El que és Maria, retenia totes aquestes coses i les considerava en el seu cor ... El seu pare i la seva mare estaven meravellats pel que es deia d'ell ... I la seva mare retenia totes aquestes coses en el seu cor* (Lc 1:29; 2:19.33.51). Aquesta disposició de la Mare de Déu a fer atenció, a escoltar, a meditar... és la condició de possibilitat de la seva fe, una fe intrèpida, profunda i joiosa, però no exempta de foscors (torbació Lc 1:29; dificultat 1:34; astorament 2:33; incomprensió 2:50) i d'incerteses (decisió final de Josep descartant el repudi Mt 1: 24).

Marc i Mateu amb prou feines s'interessaven per ella, però Lluç, el més sensible a l'element femení, és el més

atent a Maria. Amb tot, els tres sinòptics reporten una rèplica de Jesucrist en què la seva Mare és exalçada com a creient, tot i que per a una lectura superficial semblaria que hi és rebaixada. Segons el tercer evangeli Jesús digué: *La meva mare i els meus germans són els qui escolten la paraula de Déu i la posen en obra* (Lc 8: 19-21 = Mt 12: 46-50 = Mc 3: 31-35). I en un passatge anàleg: *Benaurats més aviat els qui escolten la paraula de Déu i la guarden* (Lc 11: 27-28). Lluc recorda, com els altres, Jesús posant límits a la vanitat del parentiu biològic (per això en el cristianisme no hi ha res anàleg a un califat) i ell sol transmet el macarisme que conté una benaurança primordial. Lluc és l'únic que posa èmfasi en la màxima transcendència de l'escolta de la Paraula de Déu.

Servei, seguiment, assistència

Després de la seva felicitació (macarisme) als *qui escolten la Paraula de Déu*, Jesús afegia: *i la posen en obra ... i la guarden*. Aquests afegits són un advertiment contra la temptació de recloure Maria en un quietisme descompromès. La seva fou una receptivitat no gens passiva sinó decididament diligent i activa, tant que el seu diàleg amb Déu no va quedar inconcret sinó que va llevar fruit. (Notem de passada que és del tot estranya a la mentalitat bíblica una experiència de Déu purament intimista, de manera que en la Sagrada Escriptura no es dóna mai una vocació, que no comporti una missió, una tasca). Per tant la Mare de Déu no es va limitar a deixar fer a Déu, com si fos un instrument inert en mans de la divina voluntat, ans al contrari la trobem actuant amb discreció però amb veritable compromís personal.

El principal servei i mai prou exalçat de Maria fou el seu assentiment: *Aquí tens l'esclava del Senyor, que es faci en mi segons la teva paraula*. (Lc 1: 38). Amb aquesta resposta es lliurava tota ella al misteriós pla de Déu per a la salvació dels homes. No oferia un temps, unes qualitats o uns recursos determinats, sinó que donava tota la vida amb perfecte oblit dels propis projectes i expectatives. La donava de primer a Déu, però alhora ens la donava també a nosaltres, els seus germans, a fi que es pogués realitzar el nostre bé màxim, la divinització de la humanitat caiguda: *Concepent el Crist, infantant-lo, nodrint-lo, oferint-lo al Pare en el Temple, condolent-se amb el Fill morent en creu, ha contribuït de manera única a l'obra de restaurar la vida sobrenatural en les ànimes* (*Lumen gentium*, 61).

Tot just li acabava de ser anunciada la seva maternitat divina que l'episodi de la Visitació constitueix un eloqüent preludi de la seva constant acció en favor dels germans. No es va quedar arraulida en un racó després de l'anunci de l'àngel, com si només li calgués viure concentrada en el seu privilegi, sinó que *per aquells dies Maria es posà en camí i se n'anà diligentment a la muntanya* (Lc 1: 39). Hi anava senzillament per fer un servei humil a la seva parenta, perquè un embaràs d'una dona gran requereix molta ajuda. No li van caure els anells i va ser capaç d'oblidar-se d'ella mateixa i de respondre amb eficàcia a la necessitat d'una altra persona. Aquest no desentendre's dels problemes i vicissituds dels altres caracteritzaria tothora la manera de fer de Maria, tot i que cal comptar amb la penombra en què havien de moure's, sempre en un segon terme, la majoria de les dones del seu temps.

A l'Evangeli segons sant Joan Maria mai no és esmentada pel seu nom sinó com a Dona i Mare, amb intens simbolisme. I la trobem present al principi i al final del ministeri de Jesús: A les bodes de Canà (Jo 2: 1-11) la súplica davant la falta de vi torna a presentar-nos-la preocupada per un problema ben humà. I la pietat cristiana de tots els temps ha vist en el signe realitzat pel seu Fill una raó per confiar plenament en la seva intercessió. Després, en el dolor de la passió, al peu de la creu (Jo 19: 25-27), el Crist proclama solemnement la seva maternitat espiritual sobre el deixeble estimat. Maria apareix allí vora el Fill, patint per i amb ell, i vinculada per sempre al deixeble i per extensió a tots els deixebles, que trobaran sempre en ella la Mare.

La freqüent presència de Maria vora el seu Fill no era tan sols un efecte natural de l'amor matern. Sense que mai no es digui expressament, hi ha indicis que duen a pensar que aquella mare era al mateix temps deixeble. Les sòbries referències dels evangelis sobre la presència de la mare i dels parents (*germans*) de Jesús en alguns moments de la seva vida pública permeten endevinar interès, desig de proximitat i, en certa manera, seguiment per part d'ella. (Jo 2: 12; Mt 12: 46-50 = Mc 3: 31-35 = Lc 8: 19-21). I tot això es deixa entendre encara millor per un sol verset dels Actes dels Apòstols (1: 14), que situa Maria entre les dones que participen en la pregària de la primitiva comunitat cristiana, mentre s'esperava el do de l'Esperit Sant promès. La Mare de Jesucrist no va abandonar els apòstols després de la mort del Fill i esdevingué Mare de l'Església, tal com ho va proclamar Pau VI en el Concili Vaticà II.